DREPTUL LA REPLICĂ ŞI ÎNCĂLCĂRILE LUI

Horia CĂPUŞAN
Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, România

Abstract

The paper considers the concept of the right to rejoin as a universal category, because each speaker states his right to rejoin and understands that all the others speakers must protect it. Thus, this equally psychological, pragmatic and socio-linguistic category represents the basis of any linguistic assertion, and the world would be mute in its absence. But, regardless the fact that each person asserts this right, this does not imply that everybody also respects it. This paper also examines some linguistic „tricks" by which some speakers attempt to deprive the other from his right to rejoin. The author finally brings argument in favour of a „pessimistic" and of an „optimistic" interpretation of the right to rejoin.

0. „Nu mă întrerupe", „Lasă-mă să-ți spun până la capăt", „Stai să-ți spun" sau chiar caragialiana replică „aveți puțintică răbdare", sunt fraze ce se aud frecvent. Ce vor ele să spună altceva decât faptul că toți locutorii sau măcar cea mai mare parte a lor consideră că au un drept la cuvânt, un drept la replică (dreptul de replică în presă nefiind decât un caz particular al lui) pe care nimeni şi nimic nu-l poate abroga?

1.1. O asemenea revendicare decurge-n fond din chiar natura conversației. De vreme ce orice dialog autentic nu poate avea decât cel puțin doi participanți este normal ca fiecare să aibă un drept la replică: altfel, el s-ar auto-distruge. Şi atunci nu mai e decât o soluție: ca fiecare persoană să aibă pe rând acces la cuvânt. Se instaurează astfel ceea ce am putea numi un schimb de replici, fiecare parte la dialog acceptând dreptul celeilalte, pentru că şi cealaltă îl respectă pe al ei.[1]

1.2. Acest drept are două componente indispensabile: dreptul de a putea vorbi şi dreptul de a fi ascultat. Fără oricare din acestea două, egalitatea părților ar fi iluzorie. Fără dreptul de a putea vorbi, dialogul s-ar reduce la monologul unei singure părți. Fără dreptul de a fi ascultat, dialogul s-ar reduce din nou la monolog: dar, de data aceasta, o singură parte ar vorbi aşa cum vorbeşti pereților.

1.3. Aceasta este cel puțin realitatea *de jure*: fiecare are dreptul la replică şi fiecare şi-l revendică. Sigur, poate exista o intensitate mai mare sau mai mică a unei asemenea revendicări.

[1] Pragmatica şcolii lingvistice elveține consideră dealtfel schimbul de replici drept unitatea de bază a dialogului, vezi, între altele Jacques Moeschler, *Dicționar de pragmatică*.

BDD-A23812 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

Temperamentul şi caracterul individual, situaţia socială a locutorului, gradul său de competenţă îşi pune amprenta asupra ei. Dar totuşi, nu cred să existe vreo fiinţă omenească la care o asemenea dorinţă de a se exprima să nu existe. Şi cum o asemenea legitimitate nu e arbitrară, ea ar trebui respectată.

Aceasta e situaţia în teorie. În practică însă, ea poate suferi tot felul de distorsiuni, care vor face tocmai obiectul lucrării de faţă. Aşa cum furtul e o infracţiune contra dreptului la proprietate, iar frauda şi evaziunea fiscală, infracţiuni contra obligaţiei de a contribui la fondurile publice, tot astfel există şi infracţiuni contra dreptului la cuvânt.

2. Aceste infracţiuni pot fi repartizate (cel puţin după tipul predominant) în trei categorii, după dreptul pe care-l lezează: infracţiuni contra dreptului de a putea vorbi, infracţiuni contra dreptului de a fi ascultat sau ambele.

2.1. În domeniul infracţiunilor contra dreptului de a vorbi există desigur, metoda expeditivă a căluşului sau a pumnului în gură. Şi totuşi, oricât de curios ar putea părea, nu e aceasta categoria cea mai frecventă – căci o asemenea abordare nu e deloc lipsită de riscuri. Mai întâi, pentru că ea presupune o capacitate reală de a se impune – ori, cine poate garanta că va avea întotdeauna forţa (fizică sau psihică) pentru a o face? Mai mult, o atitudine de negare sistematică a dreptului celuilalt poate avea efecte perverse, ajungându-se la un fel de *bellum omnium contra omnes* comunicaţional, situaţie cu consecinţe cel puţin neplăcute. Căci dacă nu accepţi dreptul altuia, şi al tău poate fi oricând contestat[2]. De aceea, un mod mai practic de a încălca dreptul celuilalt ar fi de a-i închide gura fără să fie nevoie deloc să faci apel la violenţă. Iată cum funcţionează un asemenea mecanism într-un dialog din filmul sovietic *Curierul* regizat de Karen Şahrazanov:

Celebin: „- Dar dumneavoastră, doamnă dactilografă?

Makarova: - Visul meu e să mă căsătoresc cu un japonez.

Celebin: - De ce?

Makarova: - Pentru că japonezii au cea mai înaltă tehnologie.

Celebin: - Dar dumneata, Miroşnikov?

Miroşnikov: - Visul meu e ca în întreaga lume să-nvingă comunismul.

Celebin: - Avem nevoie de cineva care să meargă în practică, la recoltat cartofi. Ai să te duci dumneata, Miroşnikov."

Este clar că ultima replică funcţionează ca o pedeapsă pentru replica precedentă; Miroşnikov e pedepsit pentru replica lui obraznică, fiind trimis la munca de jos. El nu e deloc ameninţat, somat să

[2] Argumentul acesta e identic cu un altul, din gândirea politică, de data aceasta, care-şi are rădăcinile în gândirea lui Hobbes. Potrivit gânditorului englez, oamenii s-au adunat într-o societate şi au subscris la un contract social doar pentru că le era frică de starea de natură, stare de libertate perfectă şi de nesiguranţă absolută.

BDD-A23812 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

tacă; pur şi simplu, după o asemenea replică nu mai poate adăuga nimic. Şi într-adevăr, astfel de replici-pedeapsă sunt foarte frecvente, recursul la poziția socială („Ştii tu cine sunt eu”), la autoritatea, la competența științifică, la experiența profesională, la vârstă, pot fi argumente pentru a impune cuiva tăcerea. Încă şi mai perversă e o altă metodă: sub pretextul evitării întreruperii, nu-l laşi pe celălalt să vorbească (ceea ce are şi avantajul că-l culpabilizează pe celălalt, pe lângă excluderea lui din conversație).

Simpla întrerupere poate lua forme încă mai ipocrite. Cunosc persoane care în momentul când mă pregăteam să spun un lucru care nu le convenea, începeau să-mi umble-n farfurie; sau descopereau subit că au nevoie de ceva; uneori orice mijloc pentru a suspenda discursul cuiva sau măcar a-i distrage atenția de la el poate fi permis.

2.2.Cât priveşte a doua categorie, infracțiunile contra dreptului de a fi ascultat, sunt şi ele de numeroase tipuri.

Şi aici, soluția cea mai brutală poate fi posibilă: a nu răspunde pur şi simplu, a te preface că nu auzi. Ea însă e supusă aceloraşi restricții ca în cazul dreptului de a putea vorbi; de aceea şi aici e preferabilă o metodă mai „ipocrită”.

2.2.1. O modalitate frecventă de infracțiune la acest drept o constituie simularea incapacității de a auzi, sub diferite forme. Polițiştii cunosc foarte bine cazul infractorilor străini care se prefac că nu cunosc limba țării. De asemenea, femeile pot simula leşinul (cazul caricatural al femeii ce se preface că leşină ori de câte ori aude ceva ce nu-i convine), răul fizic, plânsul (la scriitorul japonez Soseki Natsume, în romanul *Şovăiala*, se găseşte următoarea frază: „Otsune era o ipocrită experimentată şi poseda capacitatea atât de utilă de a izbucni în plâns ori de câte ori avea interesul.” (Natsume Soseki, *Şovăiala*, p. 235); chiar şi incapacitatea fizică de a auzi sau cea psihică de a înțelege poate fi simulată: următoarele exemple din literatura franceză şi respectiv belgiană dovedesc că o asemenea tactică, pe lângă rolul de întrerupere îl are şi pe acela de a-l deruta pe interlocutor asupra posibilităților reale ale oponentului şi de a-l împiedica să se concentreze asupra discursului: „Aici poate se arată nevoia să spunem povestea bâlbâielii şi a surzeniei lui Grandet. Nici un muritor din Anjou nu auzea mai bine şi nu putea să pronunțe mai limpede decât bătrânul podgorean graiul localnic. Odinioară însă, cu toată şiretenia lui, fusese păcălit de un evreu, care, în cursul discuției, îşi făcuse pâlnie la ureche, pe motiv că auzea mai lesne, şi se bâlbâia atât de mehenghi, încât Grandet, pradă omenoaselor porniri, se simți obligat să rostească el acestui pehlivan gândurile şi vorbele pe care le căuta, să ducă el la capăt judecățile lui, să vorbească aşa precum ar fi vorbit afurisitul de evreu, să fie în sfârşit evreul cu pricina, şi nu Grandet. Dogarul ieşi din această luptă ciudată, încheind singurul târg de care avea să-i pară rău toată viața lui de negustător. Dar, dacă pierdu ceva băneşte, câştigă totuşi un neprețuit învățământ, şi mai

BDD-A23812 © 2005 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

târziu îi culese roadele. Astfel moşneagul sfârşi prin a-l binecuvânta pe evreul care-l învățase arta de a-şi scoate din răbdări adversarul comercial concentrându-l asupra felului său de a vorbi şi a-l face să-şi piardă firul propriilor sale idei." (Honoré de Balzac, *Eugénie Grandet*, p. 131).

„Acest Rabattu, cel de-al treilea comanditar al marii opere inițiată de Rassenfosse, nu semăna cu cei din menajeria Akar, căci chipul lui era rotofei şi copilăresc. Zâmbea mereu, cu ochii îngropați în grăsimea obrajilor trandafirii. Cu tot aerul lui înşelător de om blajin şi naiv, ce-l făcea să semene cu un mic rentier neînsemnat, în pofida vocii lui ce mai mult şoptea decât rostea cuvintele, era o forță nesățioasă peste care nu se putea trece. Rabattu se slujea de un tic savant studiat, care imprima mutrişoarei lui de cățel îndopat o mişcare de veşnică încuviințare, pentru a ascunde forța-i fățarnică şi de temut. Dădea impresia că nu înțelege niciodată nimic, şi câştiga timp când era vorba de a lua o hotărâre, prefăcându-se surd, deşi avea urechile agere ale unui tânăr faun." (Camille Lemonnier, *Sfârşitul familiei Rassenfosse*, p.49)

Chiar şi referirea înduioşată la slăbiciunea altora poate fi un alibi de acest fel (vezi de pildă replica „sărăcuții de ei" în spatele căreia se ascunde apriga Mara).

Încă şi mai folosite sunt alte două tactici; prima, aceea de a repeta mereu aceeaşi replică, „de a o ține tot pe a lui"; a doua de a vorbi despre altceva decât subiectul real al discuției. Iată, ambele strategii întrebuințate de acelaşi Moromete, mare maestru în arta de a evita chestiunile dezagreabile: „Moromete trecu pe lângă prispă fără să se uite la cei doi care îl aşteptau şi se opri în dreptul tindei:

- Catrino, ia, fa, secerile astea! strigă el supărat, aruncând secerile pe prispă într-un fel de parcă secerile ar fi fost afacerea care nu-i plăcea.

Nu luă nimeni secerile, Catrina era plecată la biserică iar fetele parcă stăteau la pândă în casă.

Moromete se întoarse apoi spre grădină cu spatele la agent şi la însoțitorul acestuia şi strigă iarăşi, ca şi când cei doi de pe prispă nici n-ar fi existat:

- Paraschive, tu unde eşti mă? Nu vezi că furca aia stă acolo lângă gard de cinci săptămâni? Ia-o de acolo şi bag-o în şopron! Ar putea să stea acolo pân-o rugini, până te-ai înțepa în ea şi tot n-ai s-o ridici!...

Paraschiv nu-i răspunde; nici nu se vedea unde este. Moromete mai rămase câteva clipe cu spatele întors spre cei doi de pe prispă, apoi deodată se răsuci pe călcâie şi strigă:

- N-am!"

„ - Hai, nea Ilie, hai, nea Ilie! se grăbi Jupuitul, pocnind încuietoarea genții.

- Păi nu ți-am spus că n-am?! zise Moromete nevinovat. Ce să-ți fac eu dacă n-am! de unde să dau? N-am!

BDD-A23812 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

- Ce dracu, nea Ilie! strigă agentul înfuriat. Nu vezi că ți-am tăiat şi chitanța? Nu mai mă fierbe atât că statul nu mă plăteşte să-mi pierd vremea prin curțile oamenilor...

- Uită-te la ăsta! se miră Moromete cu oarecare veselie. Ce, te țin eu?

- Nea Ilie, a tăiat chitanța! zise şi însoțitorul grav.

- Văz şi eu că a tăiat-o, se dezvinovăți Moromete.

- Plăteşte, Moromete! strigă agentul înfuriat. Ce dracu, ne jucăm de-a baba oarbă?

Moromete se uită la agent şi încercă să zâmbească.

- Ei, da, plăteşte! Dar de unde să-ți plătesc? N-auzi că n-am!" (Marin Preda, *Moromeții*, pp.145-147)

În schimb, Costache Giurgiuveanu are un mod mai brutal de a întrerupe conversația cu replica lui fricoasă „Aici nu stă nimeni".

Toate aceste procedee, pe lângă evitarea replicilor neplăcute, mai au şi un alt scop: de a demoraliza interlocutorul adversar care se vede ignorat sau evitat de fiecare dată.

3. Ne mai rămâne să discutăm ultimul tip de infracțiune, contra dreptului de replică – cel mai pervers pentru că atunci când ele au loc, aparent dialogul decurge normal, şi totuşi, libertatea unuia dintre participanți nu e mai puțin pusă în pericol. Iată doar câteva dintre ele (pentru că în acest domeniu, în principiu cel puțin, fantezia omenească e nelimitată).

3.1. Atacul la persoană

Este modalitatea cea mai radicală de a îngrădi dreptul cuiva la replică: cel care acuză face presupunerea explicită sau nu că interlocutorul nu merită să vorbească şi să fie ascultat pentru că e nedemn de aşa ceva. Aşa se întâmplă când se resping criticile cuiva spunându-se că e rău intenționat, că are anumite interese oculte[3] , că o face din invidie sau din ranchiună etc. Un exemplu din Eugen Ionescu, *Delir în doi*, arată până unde poate merge o asemenea tactică:

„Elle: La vie que tu m'avais promise! Celle que tu me fais! J'ai quitté un mari pour suivre un amant. Le romantisme! Le mari valait dix fois mieux, séducteur! Il ne me contredisait pas, lui, bêtement.

Lui: Je ne te contredis pas exprès. Quand tu dis des choses qui ne sont pas vraies, je ne peux pas accepter. J'ai la passion de la vérité.

Elle: Quelle vérité? Puisque je te dis qu'il n'y a pas de différence. C'est ça la vérité. Il n'y en a pas. Le limaçon, la tortue, c'est la même chose.

Lui: Pas du tout. C'est pas du tout le même animal.

[3] Karl Popper spunea că una din marile deformări intelectuale din vremea noastră este că în loc să ne întrebăm „Care e valoarea de adevăr a unei propoziții" ne întrebăm „Ce interese se ascund în spatele ei"

BDD-A23812 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

Elle: Animal toi-même. Idiot.

Lui: C'est toi qui es idiote.

Elle: Tu m'insultes, imbécile, dégoûtant, séducteur.

Lui: Mais écoute au moins, écoute donc.

Elle: Que veux-tu que j'écoute? Depuis, dix-sept ans, je t'écoute. Dix-sept ans que tu m'as arrachée à mon mari, à mon foyer.

Lui: Mais cela n'a rien à voir avec la question.

Elle: Quelle question?

Lui: La question dont nous discutons.

Elle: C'est fini. Il n'y a plus de question. Le limaçon et la tortue, c'est la même bête.

Il: Non, ce n'est pas la même bête.

Elle: Si, c'est la même." (Eugène Ionesco, *Délire à deux*, in *Théâtre complet*, p.641-642)

Dintr-un asemenea labirint al acuzelor şi al contraacuzelor nu se va putea ieşi niciodată.

3.2. Amenințarea

Ea poate să fie explicită şi atunci intră mai degrabă în sfera punctului 2.1. Dar ea poate fi implicită ca în acest exemplu în care unul dintre personaje se vădeşte a fi un excelent specialist în conversația necinstită:

„În biroul directorului economic, peste o lună şi jumătate

Profesorul O.N. intră în biroul directorului economic M.G.

- Bună M., scuză-mă că am întârziat câteva minute, au apărut nişte probleme neprevăzute la facultate.
- Lasă, O., nu-i nici o problemă. Ce-ai zice de un „păhărel", este aproape 4, programul este pe terminate, tot trebuie să mergem acasă să mâncăm. Te rog, nu mă refuza, ca de obicei.
- M., de acord, mai ales că avem de discutat o problemă mai delicată şi am nevoie de sprijinul tău.
- Lasă, profesore, problemele, eu te tratez ca pe un prieten.
- M., înainte de „păhărel", vreau să-ți spun că sunt foarte supărat pe oamenii tăi. Majoritatea lipsesc de la programul de pregătire pentru introducerea centrelor de profit. Nu se poate aşa! Dacă nu ştiu sistemul nou, cum or să-l aplice?
- O., tu ştii că sunt ocupați! Au multe probleme.
- M., dar mi-ai promis, ca prieten, că-i laşi să vină.
- Bine, de mâine or să vină toți. Dar tot ca prieten îți spun: sistemul ăsta nu o să funcționeze niciodată aici, la INTRA.

BDD-A23812 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

- De ce, sistemul este bun!
- Măi O., tu nu înțelegi, dacă se introduce noul sistem, managerul general are acces la toate informațiile economice, ce şef economic la INTRA mai sunt eu? În plus, puterea mea scade, fiecare centru de profit va face ce vrea.
- M., sigur că noul sistem oferă mai multe informații şi mai rapid tuturor cadrelor de conducere, tocmai de aceea se va conduce mai bine şi se vor obține performanțe superioare. Tu însuți vei putea „ține mai bine în mână" problemele economice. Faptul că şi alți manageri vor şti mai multe nu-ți ştirbeşte autoritatea, tot tu rămâi creierul economic al lui INTRA.
- O., nu-i aşa. Eu sunt contabil şef aici de 22 de ani. Tot ce mişcă în întreprindere trece pe la mine. Au trecut pe aici 6 directori, eu am rămas. Eu duc în spate această firmă. Ştiu eu ce ştiu!
- M., am mai discutat problema aceasta de cel puțin şase ori şi tu ai fost de acord că noul sistem prezintă nişte avantaje certe pentru firmă şi pentru tine ca director economic. Vei cunoaşte mai complet şi operativ toată situația economică, vei putea să intervii mai rapid când apar probleme cu costuri, datorii, furnizori etc.
- Lasă, că discutăm degeaba. De mâine toți oamenii mei vor fi la programul de pregătire. Dar să ştii, cât B.P. este manager general eu nu o să lucrez după noul sistem. Să nu uit! Săptămâna viitoare avem sărbătorirea pomului de iarnă. Miercuri este pentru şefi, joi, ca de obicei, cu toți salariații. O să fie o petrecere pe cinste. Personal am selectat vinul şi cadourile pentru copii. Am cheltuit peste 60 de milioane, fără să pun la socoteală şi primele pe care le primeşte fiecare salariat. Miercuri eşti invitatul nostru, împreună cu I.V., care-i gorjean de-al meu. Mi-a zis şi „generalul" să te invit personal." (Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, *Management*, p. 444-445)
- Pe lângă alte procedee deja descrise, se mai remarcă un lucru: recurența referirii la „gorjeni". Pentru că e o amenințare, lucru pe care îl recunosc şi ceilalți interlocutori: „Partea proastă-i că M este prieten cu prefectul, cu directorul băncii, cu şeful de la Garda Financiară, toți foşti colegi care-l susțin sau gorjeni. Ştii că este sufletul Asociației gorjenilor din Bucureşti! Dificilă situație!" (Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, *Management*, p. 446)

Ne dăm seama că gorjenii de care vorbeşte personajul reprezintă o adevărată mafie.

BDD-A23812 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

3.3. A pune în gura interlocutorului alte fraze decât cele spuse efectiv, reprezintă una din cele mai eficiente metode de limitare a dreptului celuilalt la replică pentru că instituie o culpabilizare similară cu cea de la punctul 3.1.

3.4. Schimbarea bruscă a subiectului discuției. Mai ales atunci când interlocutorul a căpătat un avantaj asupra ta, o metodă foarte indicată e să schimbi subiectul discuției, prefăcându-te totuşi că-l abordezi pe acelaşi. Căci preopinentul va fi obligat să se mute brusc pe un alt teren şi atunci, dacă nu e luat total prin surprindere, va trebui să refacă toată argumentația şi astfel ascendentul său e anulat. Asemănătoare cu această tactică e aceea pe care Piotr Werzbicki o numeşte „forțarea uşilor deschise”[4]. Ea constă din înlocuirea problemei realmente pusă în discuție cu o falsă problemă care nu e periculoasă pentru nimeni pentru că nu e contestată de nimeni.

O ilustrare a acestor procedee poate fi urmărită în polemica lui Maiorescu cu *Revista contimporană*. Practic toate răspunsurile lui V.A. Urechia (vezi articolul *Răspunsurile Revistei contimporane* de Titu Maiorescu) nu reprezintă decât tot atâtea încercări de deplasare a discuției spre subiecte care nu au fost discutate realmente. Procedeu care merită replica mentorului Junimii: „Nu e în cestie”.

4. În final, dacă e să tragem o concluzie, putem spune că şi aici, ca şi în foarte multe alte locuri situația poate fi comentată în mod deosebit de optimişti şi pesimişti. Pesimiştii vor spune că în fond dreptul la cuvânt e o ficțiune câtă vreme toată lumea îl încalcă nepedepsită (şi cine n-a făcut-o, măcar o dată în viață). Suntem aşadar în situația unei țări, imaginare sau nu, în care toată lumea recunoaşte teoretic dreptul la viață şi totuşi oricine s-ar considera în secret îndreptățit să-şi omoare semenul.

Optimiştii, pe de altă parte, înclinați cum sunt să vadă numai partea pozitivă a lucrurilor vor spune că oricâte încălcări ale dreptului la replică ar exista, esențialul e că fiecare se crede îndreptățit să vorbească şi să fie ascultat şi că fiecare îşi poate revendica drepturile şi că încălcările pornind de aici pot şi ele pedepsite, dacă nu altfel, atunci măcar prin stigmatizarea morală a celor ce se dedau la ele. Oricum ar fi, există şi aici ca-n orice societate umană drepturi şi încălcări – e un fapt imposibil de negat. Şi aceasta creează în fond tensiunea inerentă oricărei conversații – unde în fapt fiecare vrea să vorbească unei alte persoane şi să fie în acelaşi timp şi singur[5].

[4] P.Werzbicki, *Structura minciunii*, Bucureşti, Editua Nemira, p.173-174.

[5] Din nou Eugen Ionescu: „A discuta înseamnă a fi subiectiv. A fi obiectiv înseamnă a nu discuta. Orice discuție este angajată tendențios – ideea nefiind punctul de sosire, dar cel de plecare. A „discuta obiectiv” este o contradicție în termeni. Obiectivă este atitudinea spectaculară, într-un fel cea estetică. Astfel că se poate spune, cel mult, „privesc obiectiv” (detaşare), în nici un caz „discut obiectiv” (participare). A discuta nu înseamnă a cerceta, dar a nega sau afirma. A discuta înseamnă a te proiecta.” (Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea*, vol. I, p.21)

BDD-A23812 © 2005 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)

Opere literare consultate

Balzac, Honore D., *Eugénie Grandet* în româneşte de Cezar Petrescu, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1972;

Călinescu George, *Enigma Otiliei*, volumele I – II, Bucureşti, ESPLA, 1961;

Ionescu, Eugen, *Război cu toată lumea*, antologie de Aurel Sasu şi Marian Avartic, volumul I, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992;

Ionesco, Eugène, *Théâtre complet*, Paris, Gallimard, 1989.

Le Monnier, Camille, *Sfârşitul familiei Rassenfosse*, traducere de Teodora Cristea, Bucureşti, ESPLA, 1963;

Natsume, Soseki, *Călătoria. Şovăiala,* traducere, prefață şi note de Mirela Şaim, Bucureşti, Editura Univers 1983;

Preda, Marin, *Moromeții,* Bucureşti, ESPLA, 1960;

Alte scrieri consultate:

Kerbrat – Orecchioni, *L'énonciation,* Paris, Klincksieck, 1994;

Moeschller, Jaques, *Dicționar de pragmatică*, Cluj – Napoca, Editura Echinox, 1997;

Nicolescu Ovidiu, Verboncu Ion, Management, Bucureşti, Editura Economică, 1998;

Verźbicki Piotr, *Structura minciunii,* Bucureşti, Editura Nemira, 1992.

BDD-A23812 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:13 UTC)